

שבת שובה תשפ"ד
Morality & Yom Kippur

Dedicated in memory of Mr. Sam Silverstein z"l by his family
לע"נ שמואל חיים בן משה מנחם אלטר סילברשטיין ז"ל

בראשית פרק כב

רש"י

(א) **אחר הדברים האלה** - יש מרבותינו אומרים אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרטג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותך לפני לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלוש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקדוש ברוך הוא זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: **הנני** - כך היא עניינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זימון: (ב) **קח נא** - אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש: **את בנך** - אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזוז דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: **ארץ המוריה** - ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג א) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבנותינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: **והעלהו** - לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא לשחטו אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו: **אחד ההרים** - הקדוש ברוך הוא מתהא הצדיקים ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן (לעיל יב א) אל הארץ אשר אראך, וכן ביונה (ג ב) וקרא אליה את הקריאה: (ג) **וישכם** - נזדרז למצוה: **ויחבש** - הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה: **את שני נעריו** - ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקבו ויתרחק יהיה השני עמו: **ויבקע** - תרגומו וצלח, כמו (ש"ב יט יח) וצלחו הירדן, לשון ביקוע פינדר"א בלעז [לחטוב]: (ד) **ביום השלישי** - למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה: **וירא את המקום** - ראה ענן קשור על ההר: (ה) **עד כה** - כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום (לעיל טו ה) כה יהיה זרעך: **ונשובה** - נתנבא שישובו שניהם: (ו) **המאכלת** - סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא (דברים לב מב) וחרבי תאכל בשר, ושמשכרת בשר לאכילה. דבר אחר זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: **וילכו שניהם יחדיו** - אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר: (ח) **יראה לו השה** - כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) **ויעקד** - ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון (להלן ל טט) עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר: (י) **אברהם אברהם** - לשון חבה הוא שכופל את שמו: (יב) **אל תשלח** - לשחוט, אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום: **כי עתה ידעתי** - אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרת לי קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרת לי שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה: **כי עתה ידעתי** - מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) **והנה איל** - מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: **אחר** - אחרי שאמר לו המלאך (לעיל פסוק יב) אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: (ב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: (ג) וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ויצחק את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: (ד) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק: (ה) ויאמר אברהם אל נערי שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד פה ונשתחוה ונשובה אליכם: (ו) ויצחק אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויצחק בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: (ז) ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיך השה לעלה: (ח) ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: (ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערף את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: (י) וישלח אברהם את ידו ויצחק את המאכלת וישחט את בנו: (יא) ויקרא אליו מלאך יקוק מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: (יב) ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: (יג) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבב בקרניו וילך אברהם ויצחק את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא יקוק יראה אשר יאמר היום בחר יקוק יראה: (טו) ויקרא מלאך יקוק אל אברהם שנית מן השמים: (טז) ויאמר בי נשבעתי נאם יקוק כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: (יז) כי ברך אברהם והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: (יח) והתברכו בזרעך כל גווי הארץ יקב אשר שמעת בקלי: (יט) וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע: פ (כ) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך: (כא) את עוז בחרו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי אגרם: (כב) ואת פשד ואת חזו ואת פלדש ואת דלף ואת בתואל: (כג) ובתואל ילד את רבקה שמנה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם: (כד) ופילגשו וישמה ראומה וילד גם הוא את טבח ואת גחם ואת פחש ואת מעכה:

רש"י לבראשית פרק כב [המשך]

שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אליו: **בסבך** - אילן: **בקרניו** - שהיה רץ אצל אברהם והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו: **תחת בנו** - מאחר שכתוב ויעלהו לעולה, לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) ה' **יראה** - פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכנתו ולהקריב כאן קרבנות: **אשר יאמר היום** - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו: **היום** - הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) **ברך אברכך** - אחת לאב ואחת לבן: **והרבה ארבה** - אחת לאב ואחת לבן: (יט) **וישב אברהם בבאר שבע** - לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב שנים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר (לעיל כא לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חברון הראשונים, והם עשרים ושש שנה כמו שפירשנו למעלה (כא לד): (כ) **אחרי הדברים האלה ויגד וגו'** - בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקדוש ברוך הוא שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו אחרי הדברים האלה הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: **גם היא** - אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם שנים עשרה, מה אברהם שנים עשר שבטים שיצאו מיעקב, שמונה בני הגבירות וארבעה בני שפחות, אף אלו שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש: (כג) **ובתואל ילד את רבקה** - כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה:

בראשית פרק דרש"י

(א) **והאדם ידע** - כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: **קין** - על שם קניתי איש: **את ה'** - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו: את קין, את אחיו את הבל - שלש אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף: (ב) **רועה צאן** - לפי שנתקלה האדמה, פירש לו מעבודתה: (ג) **מפרי האדמה** - מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה: (ד) **וישע** - ויפן, וכן (פסוק ה) לא שעה אל מנחתו, לא פנה, וכן (שמות ה ט) ואל ישעו, אל יפנו. וכן (איוב יד ו) שעה מעליו, פנה מעליו: **וישע** - ירדה אש וליחכה מנחתו: (ז) **הלא אם תיטיב** - כתרגומו פירושו: **לפתח חטאת רובץ** - לפתח קברך חטאך שמור: **ואליך תשוקתו** - של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: **ואתה תמשול בו** - אם תרצה תתגבר עליו: (ח) **ויאמר קין אל הבל** - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא: (ט) **אי הבל אחיך** - להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך: **לא ידעתי** - נעשה כגונב דעת העליונה: **השומר אחי** - לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פתח: (י) **דמי אחיך** - דמו ודם זרעיותיו.

(א) **והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש את יקוק:** (ב) **ותסוף ללדת את אחיו את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היתה עבד אדמה:** (ג) **ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליקוק:** (ד) **והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהו וישע יקוק אל הבל ואל מנחתו:** (ה) **ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו:** (ו) **ויאמר יקוק אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך:** (ז) **הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו:** (ח) **ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו:** (ט) **ויאמר יקוק אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי:** (י) **ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה:** (יא) **ועתה ארויר אפתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידיך:** (יב) **כי תעבד את האדמה לא תסוף תת פחה לך נע ונד תהיה בארץ:** (יג) **ויאמר קין אל יקוק גדול עוני משא:** (יד) **הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר ויהייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני:** (טו) **ויאמר לו יקוק לכן כל הרג קין שבעתים יקם וישם יקוק לקין אות לבלתי הכות אתו כל מצאו:** (טז) **ויצא קין מלפני יקוק וישב בארץ נוד קדמת עין:**

דבר אחר שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה: (יא) **ארויר אתה מן האדמה** - יותר ממה שנתקלה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: **אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'** - והנני מוסיף לה קללה לא תוסף תת כחה: (יב) **נע ונד** - אין לך רשות לדור במקום אחד: (יג) **גדול עוני מנשוא** - בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון: (טו) **לכן כל הורג קין** - זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: **שבעתים יקם** - איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, הא למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב' ה ח) ויאמר דוד כל מכה יבوسی ויגע בצנור ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבوسی ויגע בצנור, ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא דוד אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו ובדברי הימים (א יא ו) פירש יהיה לראש ולשר: **וישם ה' לקין אות** - חקק לו אות משמו במצחו (כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגהו. אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות כמו שנאמר ומוראכם וגו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל): (טז) **ויצא קין** - יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה: **בארץ נוד** - בארץ שכל הגולים נדים שם: **קדמת עין** - שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר (לעיל ג כד) וישכן מקדם לכן עדן, את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם. ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר (דברים ד מא) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל מקום [שהיה הולך] היתה הארץ מזדעזעה תחתיו והבריות אומרות סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו: